

РОЗДІЛ 6 ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

УДК 821.163.42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.2.34>

ВПЛИВ НОВИНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ НА СВИТОГЛЯД ПРОТАГОНІСТА РОМАНУ «УРОКИ». І. МАК'ЮЕНА

THE INFLUENCE OF NEWS ON THE WORLDVIEW OF THE PROTAGONIST IN I. MCEWAN'S "LESSONS"

Дроздовський Д.І.,

orcid.org/0000-0002-2838-6086

кандидат філологічних наук,

*науковий співробітник відділу зарубіжних і слов'янських літератур
Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка Національної академії наук України*

У статті проаналізовано функцію медійних повідомлень (газетних заголовків, радіоновин) у романі «Уроки» І. Мак'юена. Досліджено кореляції між проблемно-змістовими та мотивними комплексами в романі й дискурсом медіа, який посилює окремі екзистенціалістські мотиви та вияскравлює світогляд персонажа. Визначено, що сучасний британський письменник через інкорпорацію до роману газетного дискурсу (представленого через ампліфікацію заголовків, зображення їх впливу на формування світогляду й загалом життєві персонажів тощо) формує уявлення про крихкість людини. Світовідчуття протагоніста зумовлено неефективністю глобальної політики захисту людини як від ядерної катастрофи (масові опромінення внаслідок вибуху реактора), так і вірусної пандемії. Роман «Уроки» експлікує антиглобалістську критику й передусім критику ідеологем, спрямованих на нівеляцію людини перед Системою (в нацистській Німеччині, СРСР). Інкorpоровані до роману медіаповідомлення й газетні заголовки посилюють мотив екзистенційної слабкості людини через її неспроможність впливати на формування реальної політики безпеки. Письменник звертає увагу на потребу іншої аксіологічної лінії цивілізаційного поступу, коли питання безпеки корелювало б із питанням захисту життя окремого індивіда як найвищої цінності. З'ясовано, що І. Мак'юен критикує «глобальну політику», показуючи форми її репрезентації в масовому сприйнятті через дискурс медіа. Проаналізовано, що британські газети, які читає Роланд і до яких апелюють протагоніст і оповідач у романі, покликані сформулювати апокаліптичні відчуття й настрої в суспільстві, водночас демонструючи, що британські громадяни, яким притаманне «острівне мислення», також є частиною глобальних політик, у яких питання безпеки кожного потребує посутнього переосмислення. Визначено, що увага до медіадискурсу та його вплив на формування світогляду персонажів є характерною рисою творчості І. Мак'юена, зокрема у його романі «Амстердам» уже була представлена подібна стратегія залучення газетних заголовків і їх нагромадження задля посилення відчуття абсурдності та іронічного ставлення до світу.

Ключові слова: британська література, сучасний британський роман, І. Мак'юен, політика безпеки, екологічні проблеми, медіа, газетні заголовки.

In the paper, the author has discussed the function of media messages (newspaper headlines, radio news) in I. McEwan's novel "Lessons". Correlations between problem-content units and motif complexes in the novel and media discourse, which reinforces certain existentialist motives and sharpens the worldview of the character, have been studied. It has been discussed that the contemporary British author, through the incorporation of newspaper discourse into the novel (presented through the amplification of headlines, depiction of their influence on the worldview and the life of the protagonist) postulates an idea of human fragility and the lack of development of a global policy of real protection of human beings, e.g. against a nuclear disaster (irradiation due to reactor explosion), COVID19 pandemic, etc. In view of this, the novel "Lessons" contains anti-globalist criticism and, above all, ideologies aimed at the elimination of the value of a human being in front of the System (Nazi Germany, the USSR). The media messages and newspaper headlines incorporated into the novel reinforce the motif of the existential weakness of a person, his or her inability to influence the formation of real security policy. Therefore, the writer draws attention to the necessity of a different axiological line of civilizational progress, according to which the issue of security would be correlated with the issue of protecting the individual life as the highest value. It has been outlined that McEwan criticizes "global policies", demonstrating the forms of its representation through media discourse. It has been analyzed that the British newspapers that Roland reads and to which the protagonist and the narrator appeal in the novel form apocalyptic feelings in society, while at the same time they show that British citizens with an inherent "island worldview" are also a part of global policies, in which issues of everyone's security need to be reconsidered. It has been stated that the attention to media discourse and its influence on the worldview of the character is an outstanding feature of McEwan, whose previous novel "Amsterdam" already demonstrated a similar strategy of attracting newspaper headlines and piling them up in order to create a sense of hypertrophied absurdity and an ironic attitude to the world.

Key words: British fiction, the contemporary British novel, I. McEwan, security policy, environmental problems, media, newspaper headlines.

Постановка проблеми. Роман «Уроки» («Lessons», 2022) британського письменника Іена Мак'юена (Ian McEwan) став подією в англomовному літературному процесі 2022 року. У творі згадано українську топіку, зокрема Голодомор в Україні, чорнобильську катастрофу тощо. Зрештою, топіка воєнних конфліктів у романі виразна й знакова з огляду на ключову подію 2022 року – повномасштабну війну Росії з Україною. Автор щиро вдячний британському письменникові, агентів автора (Christian Lewis) й видавництву («ANA Baltic Ltd» і Kristine Shatrovska) за можливість працювати з рукописом роману, який цитовано у статті за електронною версією видання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідники літератури зауважують: «Understanding literary fiction as part of an ecology of cultural practices, instructions and sites is a way to encounter the normative action of digital media as we are co-constituted as subjects with it» [6, с. 215]. Роман «Уроки» засвідчує цю тенденцію й загалом виявляється суголосним філософським тенденціям постпостмодернізму в британській літературі: «In present culture, however, the critical or ironic 'edge' associated with postmodernist anti-realist techniques has fallen flat, so much so, that the devices of postmodernist anti-realism (those devices designed to shatter the realist illusion and to foreground the fictive status of the work question) are now submerged within a new and yet formally quite familiar mode of realism» [6, с. 103]. Романи І. Мак'юена досліджували David Punter, Zoe Heller, Carole Jones, Arthur Bradley, Andrew Tate, Дмитро Дроздовський, Олеся Ладницька та ін. Представлена розвідка є однією з перших спроб аналітичного представлення топіки роману «Уроки» І. Мак'юена, зокрема особливостей світогляду Роланда Бейнса (протагоніста), чий життєвий принципи й ціннісні орієнтири формуються під впливом зовнішніх подій.

Постановка завдання: окреслити специфіку репрезентації новин та їх функції в романі «Уроки» І. Мак'юена, зокрема в аспекті впливу газетних повідомлень на світогляд протагоніста.

Виклад основного матеріалу. Газети постають інструментом отримання інформації й сприйняття планетарних подій в аспекті їх впливу на людину (карибська криза, чорнобильська катастрофа, пандемія тощо) в романі «Уроки» (2022). Представлення новинного дискурсу у творі визначає проблемний і мотивний ландшафт роману, посилюючи окремі мотивні ансамблі. У романі І. Мак'юен порушує проблему залежності Роланда

Бейнса (Roland Baines) від інформаційного світу. Протагоніст твору відчуває екзистенційну втому, розгубленість, переживає кризу чи, точніше, кризи, пов'язані з втратою цінностей і орієнтирів у житті, соціальними колізіями й планетарними процесами, які через медіа (газети) впливають на персонажа: «An old aspect of normality, prison riots, still simmered further down the page. Below the newspaper, Roland had a partial view of Lawrence's fuzzy, almost bald head swivelling as he tracked each passer-by. The headline was not as alarming as the line above it in smaller print. 'Health officials insist there is no risk to public'. Exactly. The dam will hold. The disease will not spread. The president is not seriously ill. From democracies to dictatorships, calm above all» [4, с. 36]; **An isolated man; too dominant and forceful in his opinions and a little too deaf for friendships, for being in easy company in the local pub; impatient with ideas that differed from his own; high intelligence frustrated of purpose, by a lack of formal education; no interests beyond his daily newspaper**» [4, с. 300; тут і далі **підкреслення** наше].

У теперішньому плінні життя Роланд втратив можливість відчувати радість: «The newspaper articles, the scholarly essays, the books that began to appear **didn't please him either**. <...>».

There was nothing in any account that could ever satisfy him. It was not a matter of accuracy. It pained him that what had been a lived experience was now an idea, a hazy notion in the minds of strangers. Nothing could conform to his memories» [4, с. 85].

Минуле постає для Роланда більш захопливим, зокрема й тоді, коли потрібно було захищати друзів, боротися проти ідеологічної системи за їх право виявляти власну громадянську позицію й політичні погляди в Берліні (НДР): **Back home, he wrote letters.** He had to keep from sinking. He had lost the trick of sleep. In the mornings he sat on the edge of the bed, dazed, half-dressed, thinking of nothing. Or trying to. <...> **He wrote letters about the family to Amnesty International, to the Foreign Secretary, the British Ambassador in Berlin, the International Red Cross. He even wrote a personal letter to Mielke, pleading clemency for the family.** Lyingly, he evoked Florian and Ruth's frequently declared love of their country and the party. He described the Heises' plight in an article he submitted to the *New Statesman*» [4, с. 179].

Роланд захоплюється минулим, у якому довідується про організацію боротьби з нацизмом у Німеччині: «He had been a director at the National Theatre in Weimar. He was well connected to the scattered and uncoordinated elements of the

German resistance. <...>. From different sources Jane heard accounts of a famous formal occasion at Munich University when the assembled students, including maimed veterans, were addressed by a top National Socialist party hack, the gauleiter, Paul Giesler. In line with their policy of passive resistance, the Scholls stayed away. **During a gross and leering speech, Giesler instructed the women students to get pregnant for the Fatherland. It was their patriotic duty»** (с. 96); «And then there was the Berlin group, directly influenced by the White Rose. His voice was low and calm, and she loved the sound of it. But talk of other anti-National Socialist groups up and down Germany made her impatient. It complicated the story» [4, с. 98]. Натомість у *теперішньому* часі протагоніст переживає спустошеність, утрату ціннісних екзистенційних орієнтирів, які б допомогли відчувати щасливе життя: «Daphne had told him on a few occasions during his thirties and forties that he was sexually **‘restless’, or ‘troubled’ or ‘unhappy’**» [4, с. 392].

Новинні повідомлення, зумовлені катастрофічними подіями планетарного масштабу (ядерний вибух, загроза протистояння супердержав) перетворюють персонажа на безсилового об'єкта. Надмірна інформаційна активність медіа не дають можливості побудувати власну інтерпретаційну модель, а перетворюють персонажа роману на пасивного споживача, який лише може констатувати, що ядерний вибух здатний знищити планету: «The kitchen radio, which was on low all day, sometimes used a quiet voice of virile urgency to woo him back. He tried to ignore it as he walked by with his bucket and mop. *This is for you*, it murmured. *Riots in seventeen prisons. When you were about in the world you used to care for precisely this kind of thing ... An explosion ... developments came to light when Swedish authorities reported radioactive ...* He hurried past. Keep moving, don't nod off, don't close your eyes» [4, с. 31-32]. Медіа постають опосередкованою реальністю, яка, власне, й формує категорію життєвіття персонажа (протагоніста) в романі «Уроки».

Роланд у романі І. Мак'юена постає персонажем контемпліційного типу: із плином нарації він заглиблюється в себе. Протагоніст ніби втратив сенс у теперішніх днях, утратив розуміння того, заради чого він живе, що дарує йому щастя й визначає ціннісний аспект життя. Спогади й занурення в минуле є спробою показати, як формувався протагоніст і у який момент життя відбулася втрата себе.

Персонаж І. Мак'юена ніби розчинився в плинному й крихкому бутті, яке більше не містить

ознак онтологічного життя. Під *онтологічним* розумітимемо можливість отримувати глибинні переживання від контактів зі світом, від радості в комунікації, власної самореалізації тощо. Персонажі І. Мак'юена загалом (Генрі в «Суботі», Майкл у «Solar») схильні до переживання моментів екзистенційного відчуження, коли вони ніби втрачають ґрунт під ногами й не розуміють, що формує аксіологічну основу їх екзистенції. Генрі відчуває втому від майже досконалого знання людської природи, передусім нейронної організації. Майкл, який був визнаний одним із провідних фізиків світу, розчиняється в плинному бутті паперової роботи адміністратора від науки, вдається до плагіату, відчуває втому від життя й незадоволення від соціальних аспектів власного життя. Він не може побудувати щасливих стосунків із дружиною, як і Генрі Пероун у «Суботі» до певного етапу не може порозумітися з донькою. Такі проблеми світоглядно-екзистенційного характеру загалом властиві романістиці І. Мак'юена. Але в романі «Уроки» британський письменник поглиблює тему впливу медіареальності на персонажа: медіа (газети) буквально атакують Роланда, який розуміє власну мізерність. Він нічого не може вдіяти з глобальними катастрофами, а медіа тільки загострюють відчуття слабкості людини перед глобальними викликами кін. ХХ – поч. ХХІ ст. Роланд у романі – пасивний «поглинач» повідомлень про політиків, президентів, світові загрозливі тенденції, які не полишають протагоніста під час сніданку, обіду тощо: «Roland ate alone, with yesterday's folded newspaper propped against a teapot. The Enron scandal. George Bush had deep connections but was presenting himself as the scourge of corporate corruption. And the bringer of war» [4, с. 315].

«Внутрішня кухня» медіа постає предметом іронічного зображення в іншому романі І. Мак'юена – «Амстердам». Оповідач не без іронії оприявнює принципи, які покладено в основу теперішньої журналістики: «Прийшов час нам ставити побільше популярних колонок. Вони дешеві, й усі так роблять» [3, с. 162]; «Його добробут, його видавничу «імперію» залежать від невинної експлуатації недоумкуватих: приховані числові шифри у Біблії віщують майбутнє, інки – родом з космосу; Священний Грааль, друге прищестя, третє око, сьома печатка, Гітлер живий і здоровий у Перу» [3, с. 68]. У романі «Уроки» газети постають важливим інструментом формування світогляду як протагоніста, так і інших персонажів. Слово «newspaper» трапляється 21 раз у романі.

Роланд формується під значним впливом газетного дискурсу: персонаж у різних ситуаціях зображений із газетою: «A further entitlement they had not expected appeared each day in their room after lunch – **a newspaper, sometimes the Daily Express, sometimes the Daily Telegraph**. Discards from the staff common room. Roland once came into the room to see a friend sitting with one leg crossed over the other, holding in front of him an open broadsheet, and he realised that they were grown-ups at last. **Politics bored them, as they liked telling each other. As a group they went for human interest, which was why they preferred the Express. A woman set on fire by her hair drier. A madman with a knife shot dead by a farmer who ended up in prison, to general disgust. A brothel unearthed not so far from the Houses of Parliament. A zookeeper swallowed whole by a python. Adult life.**

In that time, moral standards were high in public life and so, therefore, was hypocrisy. Delicious outrage was the general tone. Scandals became part of the anecdotage of their sex education. The Profumo affair was only a year away. Even the *Telegraph* carried photographs of smiling girls in the news, with bouffant hair and eyelashes as thick and dark as prison bars» [4, с. 124]. Роланд уважно аналізує заголовки газет, оповідач вдається до гіпертрофованого перерахування газетних заголовків, щоб показати гротескову дійсність: «Roland had a view of the headline. ‘Meltdown!’ The entire story, the accumulated details, were beginning to nauseate him. Like eating too much cake. Radiation sickness» [4, с. 37]. «**It was not possible to buy a paper without seeing its headline**, ‘Radiation cloud reaches Britain’. He had already heard in the murmur of his kitchen radio fragments of the explosion story» [4, с. 35].

Газетні заголовки привертають увагу до глобальних загроз людству, які можуть статися й детермінувати негативні наслідки діяльності людини (політичної, екологічної тощо): «The indices were bleak. Carbon dioxide in the atmosphere was up to 415 parts per million, the highest level in 2 million years. The forecasts of seven years before had proved too conservative. They thought that some processes were irreversible. To hold warming to 1.5 degrees was now impossible. They had recently gone with a team and overflowed, with Russian permission, vast areas of Siberian forests in flames. Local scientists had shown them shocking data on methane release from antiquated oil wells and had said that passing the news upwards through the bureaucracy could threaten their science funding. The ice-melt data from Greenland, the Arctic and Antarctic were

depressing. Governments and industry, for all their rhetoric, were still in denial. Nationalist leaders were living in a fantasy. Forest fires, floods, drought, famine, superstorms – this year would be even worse than last but better than next. It was already here – **a catastrophe**» [4, 451-452].

Згущений перелік газетних заголовків (їх асиндетонна ампліфікація) тільки потверджує, наскільки крихким є місце людини в світі: «When at last they sat down to eat and she turned on her radio for the news, the story had moved on. The crisis was over. They listened to the deep voice, rich in authority, issue the deliverance. There had been an important exchange of letters between the leaders. The Russian ships were turning back, Khrushchev would order that the missiles be removed from Cuba. The general view was that President Kennedy had saved the world. The prime minister Harold Macmillan had phoned his congratulations» [4, с. 147]. Роланд, як і інші персонажі, нічого не може вдіяти з глобальними проблемами ядерного вибуху внаслідок технологічного збою або цілеспрямованого воєнного удару. Протагоніст формує власний життєсвіт під значним впливом газет («він прагне новин»), які, можна припустити, відіграють доволі важливу роль у формуванні погляду на світ, який притаманний персонажеві. «Foreign ministries were despatching diplomats. Military planes were crowding the skies and had priority. He had read a hundred pages of *Cousine Bette* and could read no more. **He wanted the news**. There were no papers in the lounge, no TV, no radio. The electricity meeting had broken up long ago. After an hour the bus came» [4, с. 225].

Дискурс медіа в романі кореспондує з загостреним сприйняттям екологічних проблем і питаннями світової безпеки, яка може бути суттєвим чином порушена внаслідок ядерного вибуху або пандемії, як-от: «He followed the pandemic news and daily consulted the Johns Hopkins dashboard and the gov.uk sites to watch the rising numbers of the third wave. Among those tested for Covid in the previous twenty-eight days, deaths peaked at 1,400 a day. Then there were those who died without a test. Everyone said, even the right-leaning tabloids, that Johnson should have gone for the September lockdown. Roland believed the figures. How common was that around the world, to trust official data? Then it could not be so bad, he told himself in better moments. The instruments of state, its institutions were greater than the government of the day.

He and everyone else who was interested had already learned the pandemic lexicon, ‘R’, the fomites, viral loads, the furin cleavage site, heterologous

prime-boost trials, vaccine escape variants, case rate/hospitalisation uncoupling and, most resonant and sinister of all, original antigenic sin» [4, с. 473].

Карибська криза 1960-х., чорнобильська тема й вірусна пандемія – три ключові чинники, які визначають мотив попередження й перестороги в «Уроках». Оповідач не піддає цей дискурс іронії, але показує мізерність людини перед можливою загрозою.

Загалом у романі простежується тенденція показу персонажа як такого, який не може впливати на світові війни, ядерні катаклізми, пандемії тощо, а отже, письменник акцентує на мотиві людської вразливості в кін. ХХ – на поч. ХХІ ст. Сформовані системи безпеки повоєнного світу (після Другої світової війни) на новітньому історичному етапі дають тріщину, яка реалізується в протистоянні нових ідеологічних феноменів (репрезентованих, наприклад, у вигляді СРСР і США).

Висновки. Інтенсивне залучення «коротких новинних заголовків», які повідомляють про глобальні проблеми й виклики що постали перед людством, – риса, яка загалом притаманна романістиці І. Мак'юена. Британський письменник послуговується такою технікою задля посилення іронічного ефекту в романі «Амстердам», на чому вже було в попередніх дослідженнях [1]. У романі «Уроки» письменник залишається вірним цій техніці, яка вияскравлює слабкість індивіда на тлі глобальних проблем безпекового характеру, його вразливість перед світовими проблемами, які протагоніст Роланд не може розв'язати. Боротьба Роланда в Берліні виявляє екзистенціалістський світогляд персонажа, який у молоді роки змагається з Системою, протистоїть несправедливості й ув'язненню друзів у «східному» Берліні.

У романі інформаційні меседжі, представлені в нагромадженні газетних заголовків, посилюють відчуття трагічності того цивілізаційного розвитку, яке обрало людство. І. Мак'юен, не проектуючи можливого майбутнього й не експлікуючи в романах жанрових форм антиутопії або дистопії, показує небезпечні тенденції, пов'язані з ядерною й екологічною політикою, системою безпеки на планеті. Наявні нині системи контролю ядерної зброї, організації з убезпечення пандемій не виправдовують себе і зазнають поразки (ядерний вибух у Чорнобилі, пандемія). Трагічні екологічні події минулого й теперішнього впливають на літературний ландшафт роману, визначаючи його проблемно-змістові поля та мотивні комплекси.

У романі «Уроки» І. Мак'юен залишається прибічником соціально заангажованої літератури, тобто художніх творів, спрямованих на виразну критику соціальних інститутів, політик, систем безпеки тощо. Роман увиразнює нинішній російсько-український воєнний конфлікт, показуючи різні виміри історичного протистояння між Москвою і Києвом. Україна, як показує письменник, від часів голодомору, була об'єктом політичних та ідеологічних зазіхань Кремля. І. Мак'юен на другому плані вводить до роману лінію протистояння Москви й Києва, приділяючи окрему увагу чорнобильському дискурсу, що посідає важливе місце в топіці роману.

Окреслений у романі дискурс політичних, екологічних та інших проблем сьогодні привертає увагу загального англомовного світу, частиною художньої компоненти якого є аналізований роман І. Мак'юена, до України, зокрема ж посилюючи увагу до проблем російсько-української війни, що набула нової фази після 24 лютого 2022 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дроздовський Д.І. Філософсько-етичні проблеми й мотивно-тематичні комплекси в романі «Амстердам» І. Мак'юена. *Науковий вісник ХДУ Серія Германістика та міжкультурна комунікація*. № 2 (2019). С. 126-132. <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2019-2-19>
2. Ладницька О. *Структура та функції okazіоналізмів у романах Ієна Мак'юєна 'Saturday', 'On Chesil Beach' і 'Solar'*. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія «Філологічна»*. 2015. Вип.55. С. 7-11.
3. Мак'юєн І. Амстердам; пер. з англ. О. Смольницької. К. : Видавнича група КМ-БУКС, 2017. 224 с.
4. McEwan I. *Lessons: a novel*. London: Knopf, 2022. 448 p.
5. *The contemporary British novel since 2000*; edited by James Acheson. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2017. 214 p.
6. *The Routledge companion to twenty-first century literary fiction*; edited by D. O'Gorman and R. Eaglestone. London-New-York : Routledge, 2018. 474 p.